

نقش مرتبه مثالی نفس در برقراری ارتباط میان نفس و بدن در اندیشه صدرالمتهلین

محمد میری *

استادیار دایرةالمعارف مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)

چکیده

صدرالمتهلین، بر خلاف حکمای پیش از خود، فاصله میان نفس ناطقه عقلی و بدن جسمانی را بیشتر از آن میدانند که با روح بخاری بتنهایی پر شود. او علاوه بر روح بخاری، وجود مرتبه مثالی را نیز بعنوان حلقه واسطه میان مرتبه عقلی و مرتبه جسمانی انسان ضروری می‌شمارد. نگاه تشکیکی ملاصدرا به وجود واحد انسانی او را بر آن داشت تا اولاً انسان را دارای سه مرتبه عالی (مرتبه عقلی) سافل (مرتبه مادی) و متوسط (مرتبه مثالی) معرفی کرده و ثانیاً مرتبه مثالی و خیالی انسان را حلقه وصل و مایه ارتباط میان دو مرتبه بالا و پایین بداند. او در تبیین جایگاه مرتبه مثالی در وجود انسانی، از قاعده «تطابق عالم کبیر و عالم صغیر» نیز بهره برده و دو مرتبه عقلی و مثالی در عالم صغیر انسانی را نظیر عرش و کرسی در عالم کبیر دانسته است. صدرالمتهلین طبق اذعان خود وی در مبحث مرتبه مثالی انسان، بشدت متأثر از عارفان است.

کلیدواژگان

مرتبه مثالی نفس
حکمت متعالیه
رابطه نفس و بدن
روح بخاری
عرفان نظری

مقدمه

بدن، امری مادی، جسمانی و ظلمانی است و در مقابل، نفس ناطقه امری مجرد و نورانی. روشن است که میان دو موجود مادی و مجرد نسبت و تقاربی قابل تصور نیست و فیلسوفان مسلمان، همه با این عقیده موافقت. اما با وجود این فاصله فراوان میان نفس مجرد و بدن مادی، ترکیب آندو در قالب ارتباط نفس و بدن به چه صورت خواهد بود؟ فیلسوفان مسلمان کوشیده‌اند تا این مشکل را بمدد طرح واسطه و پلی میان آنها حل کنند چرا که فاصله میان نفس، بعنوان یک موجود مجرد و بدن مادی آنقدر زیاد است که بدون واسطه نمیتوانند با هم در ارتباط باشند. آنها روح بخاری را که لطیفترین بخش بدن و در نهایت لطافت جسمانی است، بعنوان واسطه برقراری این ارتباط معرفی کرده‌اند.

تا قبل از صدرالمتهلین، تنها واسطه‌یی که در علم النفس فلسفی میان نفس ناطقه و بدن مطرح میشد، روح بخاری بود اما در نگاه حکیم ملاصدرا فاصله نفس ناطقه - که مجرد عقلی دارد - با بدن جسمانی بیشتر از آن است که تنها با روح بخاری، که هویت جسمانی دارد، پر شود. او بر ناکافی بودن روح بخاری برای وساطت

*.Email:mohammademiri@gmail.com

تاریخ دریافت: ۹۳/۹/۱۹

تاریخ تأیید: ۹۳/۱۱/۲۷